

De N13 verbindt Londonderry (Noord-Ierland) met Letterkenny in de Ierse Republiek. Dit is de exacte plaats waar de grens de weg kruist: links het Ierse asfalt, rechts het Britse.

FOTO NEILL HALL/EPA

De Brexit moest wel op de Ierse grens stuiten

Brussel en Londen wilden de Ierse grenskwestie juridisch oplossen. Maar dat werkt niet bij zoiets politieks als een grens, schrijft *Luuk van Middelaar*.

Wie na een nieuwe week Brexitdrama in het Lagerhuis uitzoomt en de blik richt op een decennium Europese crisistheorie als geheel, constateert één ding: wanneer het erom spant in Europa, overtroeft de politiek de economie. De Brexiteers hebben dit nimmer begrepen. Toch sprong dit in het oog tijdens de eurostorm, het conflict met Rusland en de vluchtelingen crisis. Als de eenheid van de Europese Unie of de vrede op het continent op het spel staat, wegen de politieke motieven van het samen zijn zwaarder dan de economische belangen alleen. Dit zal ook tijdens de volgende fase van de Brexit-catastrofe het geval zijn.

De Britse blindheid hiervoor kwam briljant aan het licht in het najaar van 2017, toen David Davis, destijds minister voor Brexit, in Berlijn zakenlui toesprak. Hij waarschuwde de rest van de EU tegen het schaden van de eigen economische

belangen bij de scheidingsonderhandelingen, met het advies om „politiek niet boven welvaart te stellen”. Het werd met gelach en ongelooft ontvangen.

Die ontmoeting toonde hoe diep het wederzijds onbegrip zit. Duitse zakenlui zien het Brexit-referendum als een onverantwoordelijke politieke daad, een geval van economische harakiri. Moest uitgerekend een leider van het Brexit-kamp hun vertellen om niet „*politics above prosperity*” te plaatsen? Het was Davis kennelijk volkomen ontgaan hoezeer het vertrek van zijn land uit de Europese orde in Duitsland en andere lidstaten wordt beleefd als een existentiële politieke aanval op de grondslagen van de Unie, die koste wat kost moet worden weerstaan.

Dit misverstandje droeg al de fundamentele impasse in zich over het vermijden van een toekomstige ‘harde grens’ tussen de Ierse Republiek en Noord-Ierland, om de kwetsbare vrede in het noorden van het eiland niet in gevaar te brengen. In die onoplosbare kwestie, waarop de Brexit nu vast zit, staat de territoriale soevereiniteit van het Verenigd

Koninkrijk tegenover de vastberadenheid van de EU haar voortbestaan te waarborgen - twee zwaarwegende zaken.

Theresa May verwoordde de eerste met haar plechtige belofte aan partij en natie om niet „mijn land op te delen” (met de aanvaarding van een douanegrens in de Ierse Zee als uitweg uit het dilemma); de tweede vond uitdrukking in de ferme onwil van de EU de Britten nog langer „van twee walletjes” te laten eten - geen „*have your cake and eat it too*” meer. Kortom: het is politiek boven welvaart aan beide zijden, hoewel met veel hogere relatieve kosten voor de Britten.

Dit verklaart tevens waarom de *backstop*, de noodoplossing voor de Ierse grens, is uitgegroeid tot het grootste struikelblok op weg naar een ordelijke Brexit. Zelfs voor insiders kwam dit als een verrassing. Tevoren dachten zowel Britse als Brusselse onderhandelaars dat het allemaal zou uitmonden in een mooie ‘Veldslag om de Scheidingsrekening’ (zoals een Britse hoge diplomaat me vorig jaar zei).

Maar die rekening is al een jaar geleden afgehandeld, terwijl de backstop twee weken voor het bereiken van de afgrond nog steeds rondspookt.

Dat is niet alleen de schuld van Londen. De Brusselse machinerie is voor grenskwesties zeer slecht toegerust. Ze munt uit in de kunst van het ‘depolitiseren’: politieke conflicten behandelen als ‘problemen’ die je technisch of juridisch kunt ‘oplossen’. Die aanpak heeft wonderen verricht voor de economische integratie in de EU, voor welvaart en banen. Maar je krijgt er geen greep mee op grenskwesties. Een grens is immers *puur politiek*: een willekeurige streep tussen wij en zij. Een grens is ook *puur geschiedenis*, in dit geval: koloniale geschiedenis op de Britse eilanden, een litteken of krachtlijn van voorbijgebeurtenissen die voortleeft in onze instellingen en identiteiten.

Grenzen, kortom, kunnen niet worden ‘gedepolitiseerd’, niet worden weggeredeneerd dankzij een juridische slimmigheid of technologische truc. Evenmin kunnen ze tegelijk zichtbaar en onzichtbaar zijn, zoals de onderhandelende partijen vriendelijk hebben verzocht aan die 499 kilometer tussen Lough Foyle in het noorden en Carlingford Lough in het noordoosten.

Toen ze het principe van de backstop eind 2017 aanvaardden, gingen de Commissie en de 27 blijvende EU-lidstaten ietwat lichtzinnig voorbij aan het feit dat als je de douane-unie verlaat, *ergens* een grens nodig is, hetzij in de Ierse Zee hetzij op het Ierse eiland. Al even lichtzinnig pretendeerde Londen aanvankelijk dat het probleem technologisch kon worden opgelost, alvorens vast te lopen op juridische bijsluiters. Sindsdien hebben beide partijen zich verschanst aan hun kant van het dilemma. Dus

is uitstel de enige manier om een crash te vermijden.

Maar krijgen de Britten ook uitstel als ze erom vragen? Gek genoeg lijkt het vooruitzicht van een economische catastrofe in de politieke afwegingen opnieuw op de tweede plaats te komen. Voor Westminster telt de vernedering om deel te moeten nemen aan de Europese verkiezingen in mei zwaarder dan een krimp van acht procent en het verlies van duizenden banen. Aan Europese kant wegen verkiezingsoverwegingen ook zwaar. Brussel wil niet alleen haast

Insiders dachten dat het gevecht over Brexit alleen om geld zou gaan. Het bleek identiteit te zijn

maken omdat het geduld met Londen langzamerhand op raakt. De Commissie is gehecht aan ‘haar’ deal en nationale leiders willen hun kiezers ondubbelzinnig duidelijk maken dat je niet uit de EU kunt vertrekken zonder er een prijs voor te betalen, en dat lukt beter als de Britten al buiten staan.

De Franse president Macron, die thuis in gevecht is met Marine Le Pen, kan daarom in de verleiding komen om tijdens de volgende Europese top (op 21 en 22 maart) een verlenging van Artikel 50 tegen te houden, hoewel de Duitse bondskanselier Angela Merkel gezien haar voorzichtig karakter waarschijnlijk liever geen tumult heeft aan de vooravond van een belangrijke stembusgang.

Toch is dat nog niet alles. Ook geostrategische overwegingen kunnen naar uitstel leiden. In zijn open brief aan Europese burgers die Macron vorige week publiceerde, deed hij het

voorstel dat het Verenigd Koninkrijk onderdeel blijft van een toekomstige Europese veiligheidssamenwerking, ook na een Brexit.

In een tijdperk waarin Poetin, Xi en Trump elk proberen om de internationale, op regels gebaseerde orde waar Europa zo van houdt te ondermijnen, is het geen luxe om het VK aan je kant te hebben; samen met Frankrijk is het de enige Europese staat met een geloofwaardige krijgsmacht en diplomatiek gewicht. Een No Deal zou met zulke plannen korte metten maken. En de politieke gevolgen daarvan gaan verder dan wachtrijen voor de Eurostar, gedoe met de levering van penicilline of rottend fruit in de havens van Antwerpen of Rotterdam - een No Deal zou aan twee kanten van het Kanaal een bittere rancune wekken die wel tien jaar of langer kan duren. Zo bezien is het vermijden van die ‘harde grens’ op het Ierse eiland maar één aspect van een bredere strategische beoordeling.

De uitkomst ervan blijft onvoorspelbaar, zoals politiek nu eenmaal altijd onvoorspelbaar zal zijn. Mijn eigen inschatting is dat Europese leiders het VK inderdaad uitstel zullen verlenen, omdat ze niet de schuld willen krijgen van de schade. Maar dat zullen ze één keer doen, en geen twee.

Luuk van Middelaar is politiek filosoof, hoogleraar Europees recht (Leiden) en columnist van NRC. Deze week verschijnt zijn recentste boek in het Engels als *Alarums & Excursions: Improvising Politics on the European Stage* (Agenda Publishing).

